

Ιστορικά στοιχεία για την Ιερά Μονή Ταξιάρχου Μιχαήλ του «Πανορμίτου», Σύμης

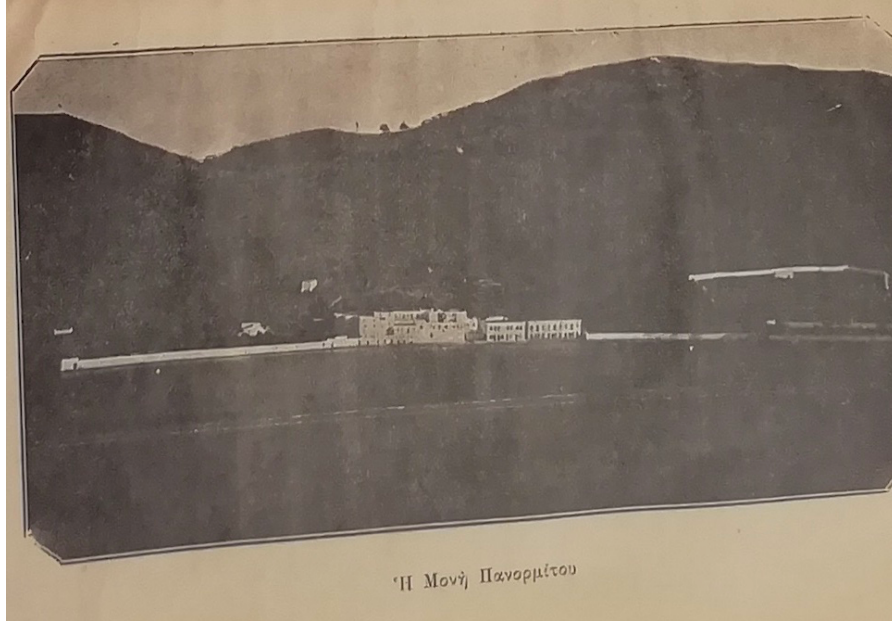
Η Ιερά Μονή Πανορμίτη στη νοτιοδυτική Σύμη είναι ένα από τα σπουδαιότερα ορθόδοξα προσκυνήματα. Χτισμένη στον μυχό ενός καταπράσινου όρμου, καταγράφηκε για πρώτη φορά το **1460**. Το σημερινό μοναστηριακό συγκρότημα χρονολογείται από τις αρχές του **18ου αιώνα** και περιλαμβάνει το Καθολικό με τη θαυματουργή εικόνα του Αρχαγγέλου Μιχαήλ, ξυλόγλυπτο τέμπλο, λαογραφικό μουσείο, καθώς και ξενώνες για τους προσκυνητές.

Βασικά Στοιχεία και Ιστορία

- **Ιδρυση:** Σύμφωνα με την τοπική παράδοση, το μοναστήρι ιδρύθηκε όταν μια ευλαβής γυναίκα, η «Μαριώ του Πρωτενιοῦ», βρήκε τη μικρή εικόνα του Ταξιάρχη θαμμένη κάτω από έναν σχίνο στην περιοχή του Πάνορμου.
- **Το Καθολικό:** Ο κεντρικός ναός ανακαινίστηκε ριζικά το 1783, αποκτώντας τη σημερινή του μορφή με το εντυπωσιακό ξυλόγλυπτο τέμπλο και τις σπάνιες αγιογραφίες.
- **Αρχιτεκτονική:** Το επιβλητικότατο πέτρινο καμπαναριό υψώνεται δίπλα στο κύμα και κατασκευάστηκε στα τέλη του 19ου αιώνα.

- **Εθνική Προσφορά:** Στη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, η Μονή λειτούργησε ως απόρρητο κέντρο επικοινωνιών για τις συμμαχικές δυνάμεις και υπήρξε καταφύγιο για τον διωκόμενο πληθυσμό των Δωδεκανήσων.

Μονή Πανορμίτη στα 1900

Η ιστορία της Ιεράς Μονής Πανορμίτου Σύμης συνδέεται άρρηκτα με **ισχυρές ηγετικές φυσιογνωσίες (Ηγούμενους)**, οι οποίοι τη μετέτρεψαν από ένα μικρό τοπικό καθολικό σε πνευματικό και εθνικό κέντρο των Δωδεκανήσων.

Η Μονή γνώρισε τη μεγαλύτερη ακμή της από τον 18ο αιώνα και μετά, χάρη σε άνδρες με σπάνια οργανωτική και διοικητική ικανότητα.

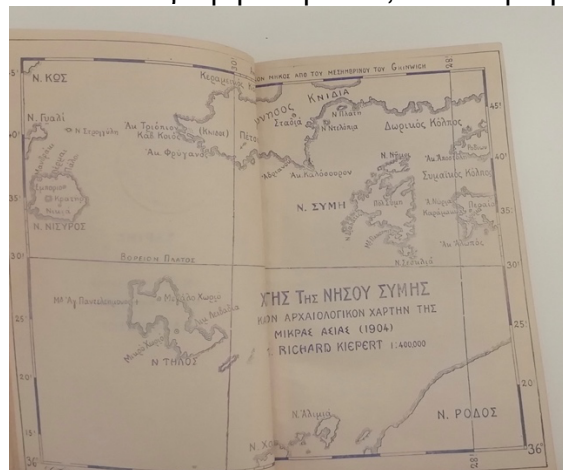

Ιστορικοί Ηγούμενοι της Μονής

- **Ηγούμενος Νεόφυτος:** Ηγήθηκε κατά την κρίσιμη περίοδο της ριζικής ανοικοδόμησης του Καθολικού το 1783 και της αγιογράφησης του το 1792. Έθεσε τα θεμέλια της σύγχρονης δομής της Μονής.
- **Ηγούμενος Μακάριος (1856–1879):** Συνετός και δραστήριος ιερωμένος που προστάτευσε την κτηματική περιουσία της Μονής και οργάνωσε το ιστορικό της αρχείο κατά την ύστερη Τουρκοκρατία.
- **Ηγούμενος Κύριλλος (1879–1921):** Από τις μακροβιότερες και πιο εμβληματικές μορφές. Υπό την καθοδήγησή του ξεκίνησε το 1905 και ολοκληρώθηκε το 1911 η ανέγερση του περιφύμιου, αναγεννησιακού καμπαναριού της Μονής.
- **Ηγούμενος Εμμανουήλ Καρπάθιος (1921–1923):** Διακρίθηκε για τη βαθιά του παιδεία και τη διατήρηση των ισορροπιών σε μια μεταβατική πολιτικά περίοδο για τα Δωδεκάνησα.
- **Ηγούμενος Κύριλλος Ρωμάνος (1927–1949):** Σφράγισε τη νεότερη ιστορία της Μονής. Κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου επέδειξε τεράστια εθνική δράση, μετατρέποντας κρυφά το μοναστήρι σε κέντρο ασυρμάτου και πληροφοριών για τις συμμαχικές δυνάμεις.
- **Αρχιμανδρίτης Γαβριήλ Μαργαρίτης:** Μορφή των τελών του 20ού αιώνα, ο οποίος το 1987 οργάνωσε και ίδρυσε το πλούσιο Εκκλησιαστικό Μουσείο της Μονής με σκοπό τη διάσωση των ανεκτίμητων κειμηλίων και των ταμάτων των πιστών.
- **Αντώνιος Πατρός:** Διατέλεσε Ηγούμενος της Μονής έως ότου εκλεγεί και χειροτονηθεί Βοηθός Επίσκοπος Ροδοστόλου, αποτελώντας την πρώτη χειροτονία Επισκόπου στην εκκλησιαστική ιστορία της Σύμης.

Σημαντικοί Σταθμοί στην Ίδρυση & Εξέλιξη

- **1460 (Πρώτη Μαρτυρία):** Η ύπαρξη της Μονής επιβεβαιώνεται από χειρόγραφο Παρακλητικό Κανόνα προς τους Ταξιάρχες, το οποίο φυλασσόταν εκεί μέχρι την καταστροφή του το 1862. Συγκεκριμένα, στη Μονή υπήρχε ο **Κανόνας των Ταξιάρχων**, ο οποίος είχε γραφτεί το έτος 1460. Το ιστορικό αυτό χειρόγραφο διατηρούνταν και χρησιμοποιούνταν στις εκκλησιαστικές ακολουθίες μέχρι το 1862. Τότε, από κάποια ανεξακρίβωτη αιτία, καταστράφηκε και χάθηκε οριστικά.

- **1724 (Η Επαργύρωση):** Η Μονή καλεί τον διάσημο αργυροχρυσόχοο Ιωάννη Πελοποννήσιο, ο οποίος με έξοδα όλης της κοινότητας της Σύμης επαργυρώνει τη μεγαλοπρεπή, θαυματουργή εικόνα του Αρχαγγέλου.
- **1783 (Η Αναγέννηση):** Μετά από εκτεταμένες καταστροφές στα μέσα του αιώνα, το μοναστήρι ξαναχτίζεται εκ θεμελίων αποκτώντας τη μορφή που θαυμάζουμε σήμερα.

Η μονή Αρχαγγέλου Μιχαήλ στον Πανορμίτη Σύμης λειτουργεί ως μοναστηριακό συγκρότημα. Εκτός από το καθολικό διαθέτει κελιά, τράπεζα, ξενώνες, μαγειρείο, βιβλιοθήκη, σκευοφυλάκιο, κοιμητήριο, μουσείο και αίθουσες υποδοχής, βοτσαλωτή αυλή. Μαρτυρίες υπάρχουν για τη μονή από την περίοδο της Ιπποτοκρατίας. Καταστράφηκε στα μέσα του 18ου αι. και ανοικοδομήθηκε το 1783. Η μονή έχει ενεργό δράση στην επανάσταση του 1821 ενισχύοντας τον αγώνα χρηματικά. Το καθολικό, μονόχωρο, στεγασμένο με νευρωτά σταυροθόλια, καλύπτεται με τοιχογραφίες των αδελφών Καρακωστή το 1783. Το τέμπλο κατασκευάστηκε το ίδιο έτος από τον Μαστροδιάκο Ταλιαδούρο, ενώ η εικόνα του Πανορμίτη επαργυρώθηκε το 1724. Στη βιβλιοθήκη περιλαμβάνονται 14 χειρόγραφα του 16ου αι. Στον ίδιο χώρο λειτουργεί εκκλησιαστικό και λαογραφικό μουσείο.

Ο **Μητροπολίτης Ρόδου Αγάπιος ο Θηραίος** (1792–1829) διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στη **διοικητική διάσωση και κατοχύρωση** της Ιερής Μονής Πανορμίτου κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας.

Κατά τη διάρκεια της αρχιερατείας του, η Σύμη υπαγόταν εκκλησιαστικά στη Μητρόπολη Ρόδου. Ο Αγάπιος κλήθηκε να παρέμβει σε μια από τις πιο κρίσιμες φάσεις της ιστορίας του μοναστηριού.

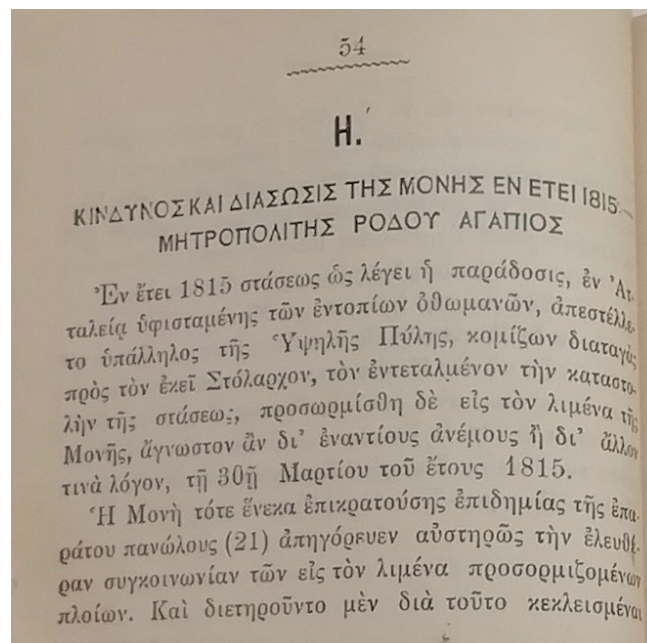
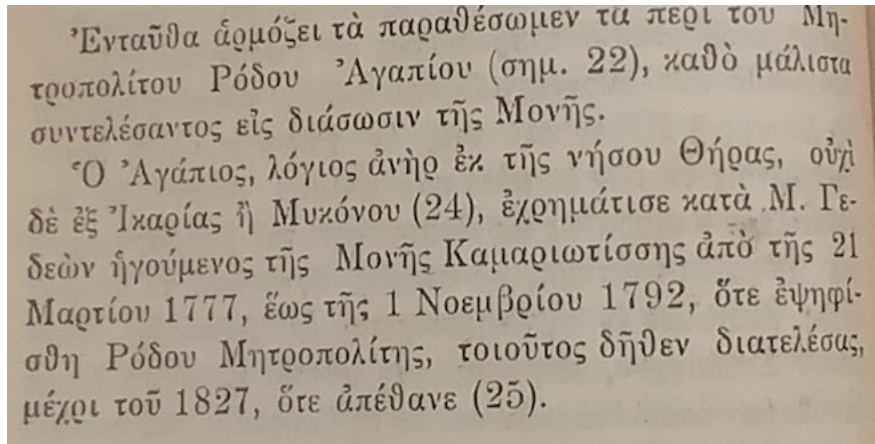
Καὶ ἐπεκρέματο ἄρα φοβερῶτατος ὁ κίνδυνος ὁ ἀπει-
λῶν τὴν Μονήν, ὃν συντομώτατα, ἀλλὰ καὶ ζωηρότατα
χαρακτηρίζει ὁ τότε Μητροπολίτης Ρόδου Ἀγάπιος ἐν
ἰδιοχείρῳ αὐτοῦ σημειώματι περὶ διαφόρων δανείων,
ἅτινα ἔχορῆγει πρὸς διαφόρους, καὶ ὧν τὰ χρεωστικὰ
γραμμάτια ἦτοι ὁμολογίας οἱ ὀφειλέται συνέταττον ἐπ’
ὀνόματι τρίτων προσώπων, διὰ νὰ μὴ παρουσιάζεται δα-
νειστής αὐτὸς ὁ Ἀρχιερεὺς.

Η Σχέση του με τη Μονή και η Διάσωση

- **Η κρίση της περιουσίας:** Στα τέλη του 18ου και στις αρχές του 19ου αιώνα, η Μονή Πανορμίτου αντιμετώπισε έντονες εσωτερικές και εξωτερικές πιέσεις. Υπήρχαν σοβαρές διαφωνίες για τη διαχείριση της μεγάλης κτηματικής της περιουσίας, καθώς και κίνδυνοι καταπάτησης ή διεκδικήσεων από την οθωμανική διοίκηση.
- **Η έκδοση του Σιγιλλίου (Διάσωση):** Για να σώσει τη Μονή από την οικονομική και διοικητική φθορά, ο Αγάπιος μεσολάβησε στο Οικουμενικό Πατριαρχείο. Με δικές του ενέργειες εκδόθηκε επίσημο **Πατριαρχικό Σιγίλλιο**, το οποίο

κατοχύρωσε τον Πανορμίτη ως *Σταυροπηγιακή Μονή*. Η κίνηση αυτή προσέφερε στο μοναστήρι υψηλή εκκλησιαστική προστασία, το κατέστησε αυτοδιοίκητο και προστάτευσε τα κτήματά του από αυθαιρεσίες.

- **Διορισμός Ηγουμένων:** Ο Αγάπιος επέβλεπε στενά τη Μονή και φρόντιζε να διορίζει ικανούς οικονόμους και ηγουμένους για τη συνέχιση του πνευματικού και αναγεννησιακού έργου που είχε ξεκινήσει με τη ριζική ανακαίνιση του 1783.

Η Δράση άλλων Μητροπολιτών Ρόδου στη Σύμη

Κατά την Τουρκοκρατία, η Σύμη αποτελούσε μία από τις πιο εύρωστες οικονομικά περιοχές της Μητρόπολης Ρόδου λόγω της σπογγαλιείας. Οι Μητροπολίτες Ρόδου παρενέβαιναν συχνά για να διασφαλίσουν την ισορροπία:

- **Μητροπολίτης Ευθύμιος (1522):** Ο πρώτος Μητροπολίτης Ρόδου μετά την οθωμανική κατάκτηση. Θεσμοθέτησε το πλαίσιο λειτουργίας των χριστιανικών κοινοτήτων στα νησιά, το οποίο επέτρεψε σε μοναστήρια όπως ο Πανορμίτης να διατηρήσουν την αυτονομία τους.

- **Μητροπολίτης Ιερεμίας (1750-1770):** Πριν από τη μεγάλη ανακαίνιση του 1783, ο Ιερεμίας στήριξε πνευματικά και υλικά τη Μονή κατά τη διάρκεια των καταστροφών που υπέστη στα μέσα του 18ου αιώνα. Ενθάρρυνε τους ντόπιους άρχοντες να συνεισφέρουν οικονομικά για την επαναλειτουργία της.
- **Μητροπολίτης Παΐσιος (1829-1831):** Ανέλαβε αμέσως μετά τον Αγάπιο. Σε μια εξαιρετικά ταραγμένη περίοδο (λήξη της Ελληνικής Επανάστασης), οργάνωσε εκ νέου τη διοίκηση της Μονής και εξασφάλισε ότι η οθωμανική διοίκηση θα σεβαστεί το αυτόνομο καθεστώς των Δωδεκανησιακών μοναστηριών.

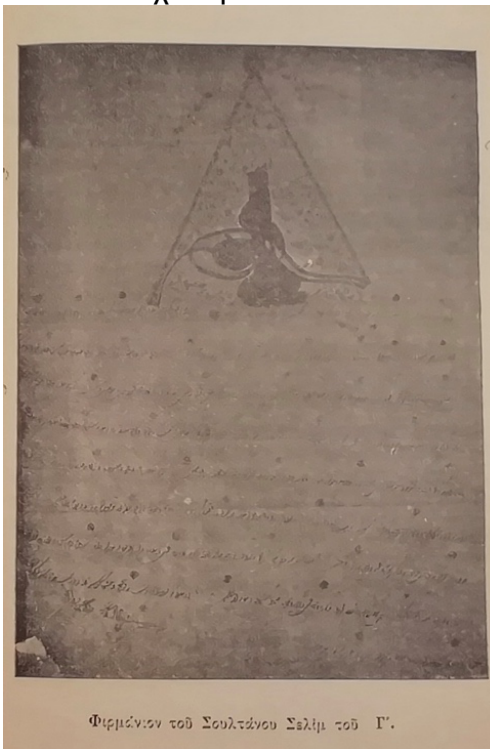
Τα πιο σημαντικά φερμάνια και διατάγματα που καθόρισαν την πορεία του μοναστηριού περιλαμβάνουν:

1. Το Φερμάνι Προστασίας και Φοροαπαλλαγής

- **Το περιεχόμενο:** Εκδόθηκε για να επιβεβαιώσει το ειδικό καθεστώς αυτονομίας της Σύμης και των ιδρυμάτων της.
- **Η σημασία:** Απάλλασσε τη Μονή από έκτακτους οθωμανικούς φόρους και απαγόρευε σε κρατικούς υπαλλήλους ή φοροεισπράκτορες να διαμένουν στα καταλύματα του μοναστηριού χωρίς την άδεια του Ηγούμενου.

2. Το Διάταγμα της Ανακαίνισης του Καθολικού (1783)

- **Το περιεχόμενο:** Στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, η ανέγερση ή ριζική επισκευή χριστιανικών ναών απαγορευόταν αυστηρά χωρίς ειδική σουλτανική άδεια.
- **Η σημασία:** Το συγκεκριμένο φερμάνι έδωσε τη νόμιμη έγκριση στον Ηγούμενο Νεόφυτο να γκρεμίσει το παλιό, ετοιμόρροπο κτίσμα και να οικοδομήσει το σημερινό, επιβλητικό Καθολικό. Χωρίς αυτό το έγγραφο, οι εργασίες θα είχαν σταματήσει και οι υπεύθυνοι θα είχαν φυλακιστεί.

Φερμάνιον του Σουλτάνου Σελίμ του Γ'.

3. Το Φιρμάνι Κατοχύρωσης των Μετοχίων και της Περιουσίας

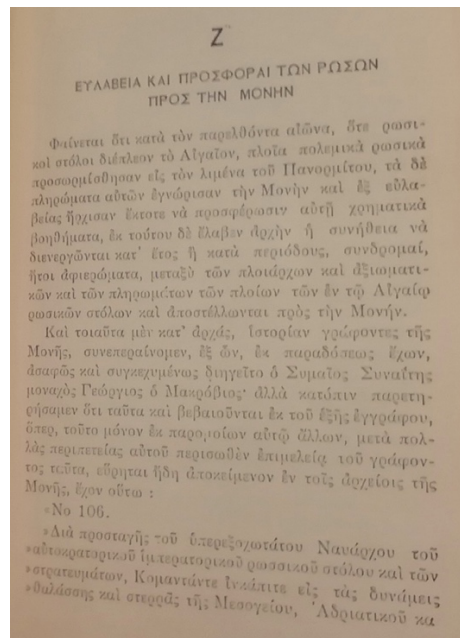
- **Το περιεχόμενο:** Η Μονή Πανορμίτου διέθετε μεγάλη κτηματική περιουσία όχι μόνο στη Σύμη, αλλά και σε άλλα νησιά (όπως στη Ρόδο).
- **Η σημασία:** Αυτό το έγγραφο αναγνώριζε επίσημα ότι τα «μετόχια» (εξαρτώμενα κτήματα και μικρότεροι ναοί) ανήκουν αποκλειστικά στον Πανορμίτη. Απέτρεπε έτσι τη δήμευση των αγροτικών εκτάσεων και των ελαιώνων από τους Οθωμανούς γαιοκτήμονες.

4. Ιεροδικαστικά Χουτζέτια για την Ελευθερία των Μοναχών

- **Το περιεχόμενο:** Αποφάσεις του Τούρκου Καδή (δικαστή) της Ρόδου.
- **Η σημασία:** Διασφάλιζαν ότι οι μοναχοί της Μονής δεν μπορούσαν να συλληφθούν ή να δικαστούν από τοπικά όργανα για αστικές διαφορές, παρά μόνο με βάση τα προνόμια που είχε παραχωρήσει ο ίδιος ο Σουλτάνος.

ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΡΩΣΙΑ

Η σχέση της Ιεράς Μονής Πανορμίτου με τη Ρωσία είναι βαθιά, κυρίως **αρχιτεκτονική και καλλιτεχνική**, και κορυφώθηκε κατά τον 19ο και τις αρχές του 20ού αιώνα. Οι στενοί δεσμοί οφείλονται τόσο στο κοινό ορθόδοξο δόγμα όσο και στη ναυτική δραστηριότητα των Συμιαίων, οι οποίοι ταξίδευαν συχνά στη Μαύρη Θάλασσα για εμπόριο.

Οι βασικοί άξονες αυτής της ιστορικής σχέσης περιλαμβάνουν:

1. Το Καμπαναριό (Αντίγραφο της Λαύρας του Ζαγκόρσκ)

Για την ανοικοδόμηση του καμπαναριού προσέφεραν διάφορα ποσά ο Σπετσιώτης Αθανάσιος Μαρουλάκης από τον Πειραιά και Συμαίοι έξω από το νησί αλλά και μέσα από αυτό. Η μεγάλη καμπάνα του κωδωνοστασίου βάρους μεγαλύτερου των 3 τόνων, δωρίστηκε από τον Υδραίό Πλοίαρχο Πάνο Τρέκα επί ηγουμένου Μακαρίου Β'. Κατασκευάστηκε στην Ρωσία με χρήματα από ποσοστά στα κέρδη του, που μάζευε ο Τρέκας για να εκπληρώσει το τάξιμο του στην Μονή και έφτασαν τα 300 εικοσοφραγκα. Το 1925 ο Συμαίος σπογγέμπορος Ηλίας Φακλής από το Λονδίνο προσέφερε το μεγάλο ρολόι, αξίας 100 Λιρών Αγγλίας, που στολίζει το καμπαναριό του Πανορμίτη.

- **Η Αρχιτεκτονική:** Το επιβλητικό, πανύψηλο καμπαναριό της Μονής (ολοκληρώθηκε το 1911 σε σχέδια του Συμαίου αρχιτέκτονα Γεώργιου Χατζησταυριού, αποτελεί **σύμφωνα με κάποιες απόψεις αντιγραφή** του καμπαναριού της περίφημης Λαύρας του Αγίου Σεργίου στο Ζαγκόρσκ (σημερινό Σεργκίεφ Ποσάντ), που βρίσκεται λίγο έξω από τη Μόσχα.
- **Το Στυλ:** Συνδυάζει με μοναδικό τρόπο τον ρωσικό αναγεννησιακό ρυθμό με στοιχεία μπαρόκ και ροκοκό, κάνοντάς το να ξεχωρίζει σε ολόκληρο το Αιγαίο.

2. Ρωσικά Κειμήλια στο Μουσείο της Μονής

Στο Εκκλησιαστικό Μουσείο του Πανορμίτη φυλάσσονται δεκάδες αντικείμενα ρωσικής προέλευσης, τα οποία έφτασαν στο νησί κατά τον 18ο και 19ο αιώνα:

- **Ευαγγέλια:** Σπάνιες εκδόσεις με βαρύτιμα ασημένια ή επίχρυσα καλύμματα, φιλοτεχνημένα με τη χαρακτηριστική ρωσική τεχνοτροπία.

- **Εικόνες:** Ρωσικές εικόνες (πολλές από αυτές με την τεχνική του σμάλτου) που έφεραν ως τάματα ναυτικοί.
- **Εκκλησιαστικά Σκεύη:** Άγια Ποτήρια, εξαπτέρυγα και θυμιατά ρωσικής κατασκευής.

3. Προσκυνητές από τη Ρωσία

Λόγω της μεγάλης ευλάβειας που τρέφουν οι σλαβικοί λαοί προς τον Αρχάγγελο Μιχαήλ (ως προστάτη των στρατιωτών και των ναυτικών), η Μονή αποτελούσε ανέκαθεν –και παραμένει μέχρι σήμερα– δημοφιλή σταθμό για **Ρώσους προσκυνητές** που ταξιδεύουν στη Μεσόγειο.

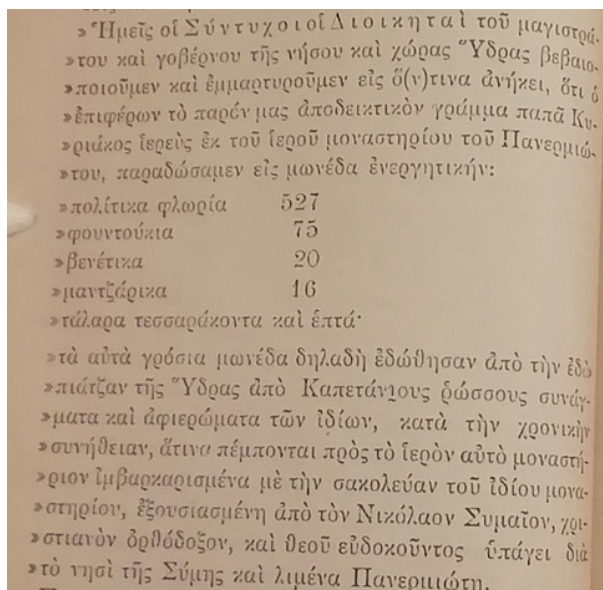
Στις προθήκες του Εκκλησιαστικού Μουσείου εκτίθενται ανεκτίμητα αντικείμενα ρωσικής τέχνης, τα οποία χωρίζονται σε τρεις κατηγορίες:

- **Ασημένια και Επίχρυσα Καλύμματα (Rizas):** Πολλές ρωσικές εικόνες είναι καλυμμένες με περίτεχνα «πουκάμισα» (επαργυρώσεις) από καθαρό ασήμι, διακοσμημένα με πολύχρωμο σμάλτο, μια τεχνική στην οποία διέπρεπαν οι Ρώσοι τεχνίτες του 19ου αιώνα.
- **Βαρύτιμα Ευαγγέλια:** Μεγάλα λειτουργικά βιβλία τυπωμένα στη Μόσχα και την Αγία Πετρούπολη, με μεταλλικές στάμπες, αναπαραστάσεις της Ανάστασης και πολύτιμους λίθους στο εξώφυλλο.
- **Μικρογραφίες Ναυτικών:** Ιδιαίτερη κατηγορία αποτελούν τα προσωπικά τάματα Ρώσων αξιωματικών του ναυτικού και εμπόρων, όπως ασημένια ομοιώματα πλοίων, φυλακτά και σταυροί ευλογίας, που άφηναν στον Αρχάγγελο ως ευχαριστία για τη διάσωσή τους από τις τρικυμίες του Αιγαίου.

Η ΣΧΕΣΗ ΤΩΝ ΥΔΡΑΙΩΝ ΜΕ ΤΗΝ ΜΟΝΗ

Η σχέση των Υδραίων ναυτικών με την Ιερά Μονή Πανορμίτου Σύμης είναι **ιστορική, βαθιά θρησκευτική και άρρηκτα συνδεδεμένη με τη ναυτοσύνη**. Ως ένας από τους ισχυρότερους ναυτότοπους της Ελλάδας κατά την Τουρκοκρατία και την Επανάσταση του 1821, η Ύδρα ανέπτυξε μια ιδιαίτερη πνευματική σχέση με τον Αρχάγγελο Μιχαήλ, τον οποίο οι ναυτικοί της θεωρούσαν κορυφαίο προστάτη τους στις επικίνδυνες θάλασσες.

Η σχέση αυτή εκφράζεται διαχρονικά μέσα από συγκεκριμένες παραδόσεις:

Οι Υδραῖοι Καπεταναῖοι καὶ οἱ Δωρεές

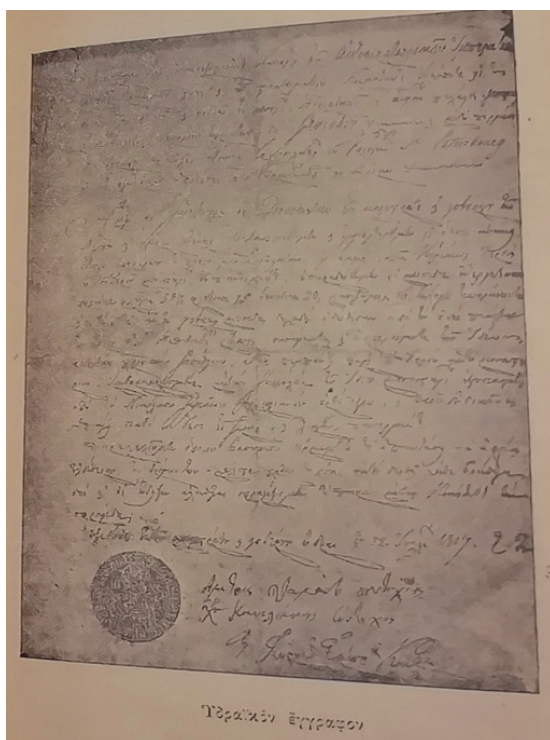
- **Τα αφιερώματα:** Κάθε φορά που τα υδραϊκά εμπορικά ἢ πολεμικά πλοία περνοῦσαν ἀπὸ τα Δωδεκάνησα, ἐδεναν στον ὅρμον τοῦ μοναστηρίου.
- **Ἡ προσφορά:** Οἱ εὐποροὶ καπεταναῖοι τῆς Ὑδρας δεν προσέφεραν μόνο χρήματα, ἀλλὰ καὶ πολύτιμα αντικείμενα που μετέφεραν ἀπὸ τα ταξίδια τους στη Μεσόγειο καὶ τὴ Μαύρη Θάλασσα. Ασημένια καντήλια, εἰκόνες, ἀκόμη καὶ ομοιώματα τῶν ξύλινων ιστιοφόρων τους (μπρίκια) κοσμούν τὸ Καθολικὸ καὶ τὸ Σκευοφυλάκιο τῆς Μονῆς.

Κοινὸς Πνευματικὸς Σύνδεσμος

- **Ὁ Αρχάγγελος ὡς προστάτης:** Ἀν καὶ ἡ Ὑδρα ἔχει ὡς πολιοῦχο τὸν Ἅγιον Κωνσταντῖνον τὸν Ὑδραῖο, ἡ λατρεία τῶν Ταξιαρχῶν εἶναι ἐξαιρετικὰ ἐντονη στὸ νησί. Οἱ Υδραῖοι ἐβλεπαν στὸν Πανορμίτη τῆς Σύμης τὸ ἀπόλυτο καταφύγιο τῶν ναυτικῶν, δημιουργώντας μιὰ ἀόρατη πνευματικὴ γέφυρα ἀνάμεσα στὸν Σαρωνικὸ καὶ τα Δωδεκάνησα

Στὸ πλούσιο ἱστορικὸ ἀρχεῖο καὶ τὸ Σκευοφυλάκιο τῆς ἱερῆς Μονῆς Πανορμίτου καταγράφονται συγκλονιστικὰ στοιχεῖα γιὰ τὴν σχέση τῶν Υδραίων καπεταναίων με τὸν Αρχάγγελο Μιχαήλ.

Αν και πολλά ονόματα χάνονται στους αιώνες, οι κώδικες της Μονής και οι επιγραφές των κειμηλίων διασώζουν μερικά εμβληματικά ονόματα και τα εντυπωσιακά αφιερώματά τους.

1. Ονόματα και Ιστορικές Αναφορές Υδραίων

Τόσο ο Θέμελης όσο και οι Αρχηγοί της Επανάστασης Μιαούλης και Μπουμπουλίνα πέρασαν από την Μονή και ενισχύθηκαν με τρόφιμα και χρήματα. Ο Μιαούλης μάλιστα του οποίου ο πατέρας Δημήτριος Βώκος βίωσε ως μοναχός στην Μονή σε βαθύ γήρας είχε αφήσει 6 κανόνια για την άμυνα της. Τα κανόνια η Μονή τα έδωσε όπως είπαμε στους 2 Κασσιώτες πλοιάρχους που με τα πλοία τους φρουρούσαν την γύρω περιοχή.

- **Οικογένειες Τομπάζη και Κουντουριώτη:** Στους προεπαναστατικούς κώδικες της Μονής υπάρχουν εγγραφές οικονομικών εισφορών από μέλη των μεγάλων αυτών ναυτικών οίκων της Ύδρας. Ως έμποροι που κυριαρχούσαν στο Αιγαίο, κατέθεταν συχνά «μερτικά» (ποσοστά από τα κέρδη του πλοίου) στον Πανορμίτη για να έχουν ούριο άνεμο.
- **Καπετάν Γεώργιος (Υδραίος):** Σε ασημένιο καντήλι που κρέμεται μπροστά από το εικονοστάσι του Αρχαγγέλου, σώζεται χαραγμένη η αφιέρωση κάποιου Υδραίου πλοιάρχου με το όνομα Γεώργιος, ως ευχαριστία για τη σωτηρία του από σφοδρή θαλασσοταραχή κοντά στα μικρασιατικά παράλια.
- **Ανώνυμοι «Μπασέδες» και Καπεταναίοι:** Στα αρχεία της Μονής, οι Υδραίοι ναυτικοί αναφέρονται συχνά ομαδικά ως «οι εν Ύδρα καπεταναίοι». Λόγω της μυστικότητας ή της ταπεινότητας της εποχής, πολλά τάματα καταγράφονταν απλώς με τη σημείωση «Αφιέρωμα Υδραίου δούλου του Θεού».

2. Τα Αφιερώματα και τα Χρήματα των Υδραίων

Τα αφιερώματα των Υδραίων χαρακτηρίζονταν από τη μεγάλη οικονομική τους αξία, καθώς η Ύδρα ήταν ο πλουσιότερος ναυτότοπος της εποχής:

- **Χρυσές Λίρες και Νομίσματα:** Κατά τις επισκέψεις τους στον κλειστό όρμο του Πανόρμου, οι Υδραίοι προσέφεραν μεγάλα χρηματικά ποσά (σε οθωμανικά γρόσια, βενετικά τσεκίνια και αργότερα ισπανικά δίφραγκα). Τα χρήματα αυτά χρησιμοποιήθηκαν άμεσα για τη συντήρηση των ξενώνων και τη σίτιση των φτωχών του νησιού.
- **Ομοιώματα Πλοίων (Καράβια-Τάματα):** Οι Υδραίοι καπεταναίοι είχαν ως παράδοση να αφιερώνουν χειροποίητες, μικροσκοπικές μακέτες των πλοίων τους (μπρίκια και γολέτες) φτιαγμένες από ασήμι ή ξύλο. Πολλά από αυτά κρέμονται ακόμα από την οροφή του Καθολικού της Μονής, συμβολίζοντας την παράδοση του πλοίου στην προστασία του Ταξιάρχη.
- **Πολύτιμα Καντήλια και Μανουάλια:** Προσέφεραν βαριά, ασημένια καντήλια ρωσικής ή βενετσιάνικης τεχνοτροπίας, καθώς και κεντημένα με χρυσοκλωστή ιερατικά άμφια, τα οποία μετέφεραν από τα μεγάλα λιμάνια της Μαύρης Θάλασσας και της Μεσογείου.

“Η Ναυμαχία των Σπετσών”, λεπτομέρεια πίνακα του Σπετσιώτη θαλασσογράφου
Ιωάννη Γ. Κούτση

Κατά την προεπαναστατική περίοδο αλλά και κατά τη διάρκεια του Αγώνα, ο Πανορμίτης λειτούργησε ως **οικονομικός και πνευματικός τροφοδότης** της Επανάστασης, προσφέροντας εφόδια και δεχόμενος πολύτιμα τάματα.

1. Οικογένειες από τις Σπέτσες (Μπουμπουλίνα και Μποτασαίοι)

Οι Σπετσιώτες καπεταναίοι, σύμμαχοι και ανταγωνιστές των Υδραίων στο Αιγαίο, είχαν επίσης σε μεγάλη ευλάβεια τον Αρχάγγελο Μιχαήλ:

- **Η οικογένεια της Λασκαρίνας Μπουμπουλίνας:** Πριν από το 1821, τα εμπορικά πλοία της Μπουμπουλίνας («Αγαμέμνων» κ.ά.) όργωναν τη Μεσόγειο. Στους κώδικες της Μονής αναφέρονται εισφορές από Σπετσιώτες καπεταναίους που συνδέονταν με το περιβάλλον της, ενώ στο Σκευοφυλάκιο φυλάσσονται αφιερώματα (ασημένια καντήλια) με σπετσιώτικες καταβολές.

- **Οικογένεια Μπόταση:** Μία από τις ισχυρότερες αρχοντικές οικογένειες των Σπετσών. Οι Μποτασαίοι διέθεταν στόλο που κατέπλεε συχνά στα Δωδεκάνησα, αφήνοντας χρηματικές εισφορές στη Μονή Πανορμίτου για την προστασία των πληρωμάτων τους.

2. Οι Κρήτες Αγωνιστές και Φυγάδες

Κατά τη διάρκεια των αιματηρών εξεγέρσεων στην Κρήτη (τόσο το 1821 όσο και

Μιχαήλ Κουρμούλης

Τάφος Στεφάνου Χάλη

αργότερα), η Σύμη και η Μονή Πανορμίτου αποτέλεσαν **καταφύγιο** για εκατοντάδες κυνηγημένες κρητικές οικογένειες:

Οικογένειες Κουρμούληδων και Χάληδων: Μεγάλοι αγωνιστές της Κρήτης είχαν στείλει γυναικόπαιδα στα Δωδεκάνησα για ασφάλεια. Πολλές από αυτές τις οικογένειες

ΚΑΠΕΤΑΝ ΜΑΝΓΑΣ F. ΚΟΥΡΜΟΥΖΗΣ
(Αντίοχος του καπετάν Μιχάλη Κουρμούλη)

Μανώλης Κουρμούλης

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΟΥΡΜΟΥΖΗΣ
(Αδελφός του καπετάν Μιχάλη)

φιλοξενήθηκαν στους ξενώνες της Μονής. Ως αντάλλαγμα για τη σωτηρία τους, άφησαν πίσω τους οικογενειακά κειμήλια, χρυσά κοσμήματα και όπλα του Αγώνα, τα οποία εκτίθενται σήμερα στο Λαογραφικό Μουσείο της Μονής.

Βασίλης Χάλης

Τα «Τάματα στο Μπουκάλι»

- **Το έθιμο:** Οι ναυτικοί, όταν βρίσκονταν σε κίνδυνο ή σε μακρινά ταξίδια, τηρούσαν ευλαβικά το παγκοσμίως γνωστό έθιμο του Πανορμίτη. Έβαζαν μέσα σε ένα γυάλινο μπουκάλι θυμίαμα, ένα σημείωμα με τα ονόματά τους («Υπέρ Υγείας») και μερικά νομίσματα. Το ίδιο έκαναν και χριστιανοί που δεν μπορούσαν να πάνε να προσκυνήσουν και ήθελαν να επικαλεστούν την χάρη του Αγίου.
- **Το ταξίδι:** Πετούσαν το μπουκάλι στα νερά της θάλασσας, με την απόλυτη πίστη ότι ο Αρχάγγελος θα το οδηγούσε με ασφάλεια στον κλειστό όρμο του Πανόρμου στη Σύμη. Στο Λαογραφικό Μουσείο της Μονής φυλάσσονται μέχρι σήμερα δεκάδες τέτοια μπουκάλια που ταξίδεψαν.

Μέρος του μουσείου της Μονής. Μπουκάλια που στέλνονταν στη Μονή βρίσκονται σε αυτό το καραβάκι, ενώ αρκετά από αυτά έχουν σταλεί δεκαετίες πριν / Flickr.com

Η Οικονομική Θυσία της Μονής το 1821

Η μεγαλύτερη «σύνδεση» της Μονής με τις οικογένειες της Επανάστασης δεν ήταν τι πήρε, αλλά **τι έδωσε**. Σύμφωνα με το ιστορικό αρχείο:

- Το 1821, η Μονή Πανορμίτου **προσέφερε κρυφά όλο το αποθεματικό της σε χρυσό και ασήμι** (λιώνοντας ακόμα και εκκλησιαστικά σκεύη) για να χρηματοδοτήσει τα πολεμικά πλοία των Υδραίων, Σπετσιωτών και Ψαριανών. Η εισφορά της Σύμης μέχρι το 1830 είχε καθορισθεί 4.000 γρόσια το χρόνο, εκτός από τις έκτακτες εισφορές: στην Μπουμπουλίνα 7.000 γρόσια, στον Θέμελη 10.000 γρόσια, στον Μιαούλη 8.000 γρόσια και σε κάποιο Αθανάσιο κατ' εντολή του Θέμελη, 5.000 γρόσια. Εκτός από τα παραπάνω η Σύμη βάσταξε στην αρχή του αγώνα την διατροφή των Καστελοριζίων και μαζί με την Χάλκη και την Τήλο, πλήρωναν τρία Κασσιώτικα καράβια να επιτηρούν την γύρω περιοχή.
- Οι Συμαίοι με τα καράβια τους συνεργάζονταν με τον υπόλοιπο ελληνικό στόλο.
- Σε όλη την διάρκεια του αγώνα μέχρι την οριοθέτηση του Ελληνικού Βασιλείου η Σύμη ήταν ελεύθερη περιοχή.
- Αυτή η πράξη οδήγησε αργότερα σε σκληρά οθωμανικά αντίποινα, αλλά σφράγισε τη σχέση της Μονής με τους ήρωες της ελευθερίας.

Ἡ Μονὴ τοῦ Πανορμίτου ἦν ἀπὸ αἰώνων ἡδὴ περι-
ώνυμος, καὶ εἰς τὴν ἐπέτειον αὐτῆς *Πανήγυριν*, τελου-
μένην, ὡς γνωστόν, τῇ 8ῃ Νοεμβρίου, πολλοὶ συνέρρεον
πάντοτε προσκυνηταὶ ἐκ πολλῶν καὶ διαφόρων μερῶν.
Ἀλλὰ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη προσέρχονται ὅλον ἐν περισ-
σότεροι ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος· ἐφέτος μάλιστα προσῆλθον
τοσοῦτοι, ὅσοι οὐδέποτε ἄλλοτε, ἡ δὲ πανήγυρις διεξή-
χθη καὶ πάλιν φαιδρὰ καὶ ἐπιβάλλουσα, εὐνοηθεῖσα μάλ-
ιστα ὑπὸ εὐδίου καὶ ὠραίου καιροῦ.

Η Ιερά Μονή Πανορμίτου Σύμης πλήρωσε βαρύ τίμημα για τη στήριξη των εθνικών αγώνων, καθώς βρισκόταν σε μια γεωγραφική ζώνη (Δωδεκάνησα) που παρέμεινε υπό οθωμανική κυριαρχία μέχρι το 1912.

Οθωμανικά Αντίποινα μετά το 1821

Όταν ξέσπασε η Ελληνική Επανάσταση, η κρυφή οικονομική ενίσχυση των ελληνικών πλοίων από τη Μονή με μετρητά και λιωμένα ασημένια κειμήλια έγινε γρήγορα αντιληπτή από τις οθωμανικές αρχές της Ρόδου.

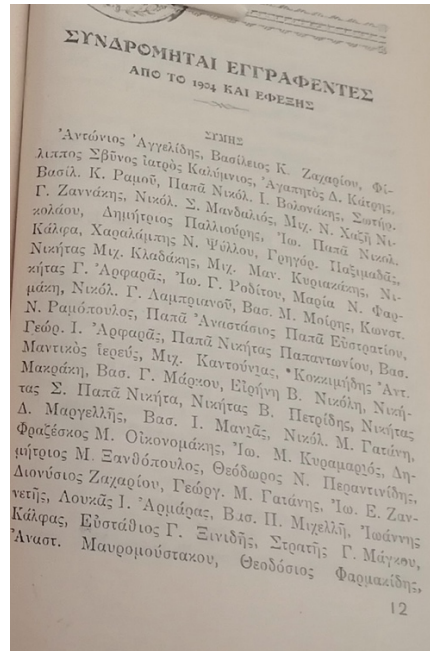
- **Οικονομικός Στραγγαλισμός:** Οι Οθωμανοί επέβαλαν εξοντωτικά πρόστιμα και αναγκαστικές εισφορές στη Μονή, αφαιρώντας μεγάλο μέρος των εσόδων της.
- **Κατάσχεση και Δήμευση Κτημάτων:** Πολλά από τα εύφορα μετόχια και τους ελαιώνες της Μονής στη Ρόδο και τη Σύμη κατασχέθηκαν προσωρινά ή φορολογήθηκαν με υπέρογκα ποσά, με σκοπό να γονατίσουν οικονομικά το μοναστήρι.

- **Διώξεις Μοναχών:** Ηγούμενοι και μοναχοί τέθηκαν υπό στενή παρακολούθηση. Πολλοί αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν προσωρινά τη Μονή ή να καταφύγουν σε απομονωμένα ορεινά ασκητήρια για να αποφύγουν τη σύλληψη και τα βασανιστήρια από τους Τούρκους στρατιώτες.
- **Άρση Προνομίων:** Τα ειδικά προνόμια και οι φοροαπαλλαγές που είχαν κερδηθεί με παλαιότερα σουλτανικά φερμάνια ανεστάλησαν, υποχρεώνοντας τη Μονή να δώσει σκληρές δικαστικές μάχες στα οθωμανικά ιεροδικεία για να τα ανακτήσει.

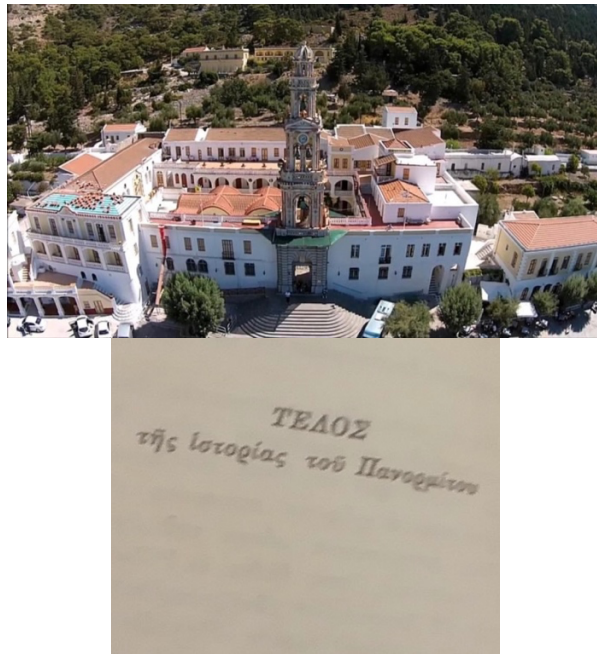
Η Δράση της Μονής στην Κρητική Επανάσταση του 1866 (Ολοκαύτωμα της Μονής Αρκαδίου)

Κατά τη διάρκεια της μεγάλης Κρητικής Επανάστασης (1866–1869), η Μονή Πανορμίτου λειτούργησε ως **κέντρο ανθρωπιστικής βοήθειας και εφοδιασμού**:

- **Υποδοχή Προσφύγων:** Όταν οι Οθωμανοί άρχισαν τις σφαγές αμάχων στην Κρήτη, χιλιάδες γυναικόπαιδα διέφυγαν με πλοία προς τα Δωδεκάνησα. Η Μονή Πανορμίτου άνοιξε τους μεγάλους ξενώνες της, προσφέροντας στέγη, τροφή και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη σε εκατοντάδες Κρήτες πρόσφυγες.
- **Κρυφή Χρηματοδότηση:** Μέσω των Συμαίων εμπόρων και σπογγαλιέων που ταξίδευαν ελεύθερα, η Μονή έστελνε κρυφά χρήματα στην επαναστατική επιτροπή της Κρήτης για την αγορά πολεμοφοδίων.
- **Διατήρηση Κειμηλίων:** Πολλές εύπορες οικογένειες της Κρήτης εμπιστεύτηκαν τα οικογενειακά τους κειμήλια και πολύτιμα αντικείμενα στη Μονή για να τα σώσουν από τη λεηλασία.

- Ορισμένα από αυτά, όπως ιστορικά όπλα και σπαθιά, παρέμειναν στη Σύμη και εκτίθενται σήμερα στο Λαογραφικό Μουσείο της Μονής. Αυτή η διαρκής εθνική προσφορά εξηγεί γιατί ο Πανορμίτης θεωρείται διαχρονικά ο «πνευματικός φάρος» και το εθνικό καταφύγιο ολόκληρης της νοτιοανατολικής Μεσογείου.

Εμμανουήλ Ν. Κολεζάκης, Ph.D.

ΑΝΑΦΟΡΕΣ

<https://archive.istorima.org/interviews/EL-26979>

Ναυτικά ρεκόρ και προύχοντες της Σύμης

<https://www.haniotika-nea.gr/apokoroniotikes-istories-tis-epanastasis-toy-1866/>

Διαδρομές: Αποκωρωνιάτικες ιστορίες της Επανάστασης του 1866

<https://www.symi.gr>

<https://panormitisymis.gr/index.php>

<https://www.newsbeast.gr/travel/destinations/arthro/6385826/i-moni-toy-panormiti-kai-to-ethimo-me-ta-tamata-mesa-sta-mpoukalia>

Η Μονή του Πανορμίτη και το έθιμο με τα τάματα μέσα στα μπουκάλια

<https://filoiperiigites.com/2020/11/08/panormitis/>

Ιερά Μονή Πανορμίτου, Σύμης

<https://www.karpathiakanea.gr/kourmoulides-krites-kriptoxristianoι-karpathos-kasos/>

Κουρμούληδες: Η μεγάλη οικογένεια των Κρητών Κρυπτοχριστιανών που αφάνιζε τους Τούρκους και πέρασαν από Κάσο και Κάρπαθο

<https://hania.news/2020/09/06/Στο-Καστέλι-κατέληξε-μπουκάλι-τάμα-στ/>

Στο Καστέλι κατέληξε μπουκάλι τάμα στον Αρχάγγελο Μιχαήλ τον Πανορμίτη

<https://www.mixanitouxronou.gr/tama-sto-mpoukali-to-asynithisto-ethimo-poy-stirizetai-stin-pisti-oti-i-thalassa-tha-odigisei-to-minyma-ston-panormiti-sti-symi-stin-moni-dimioyrgisan-moyseio-me-ola-ta-eyrimata/>

Τάμα στο μπουκάλι. Το ασυνήθιστο έθιμο που στηρίζεται στην πίστη ότι η θάλασσα θα οδηγήσει το τάμα στον Πανορμίτη στη Σύμη. Στην Μονή δημιούργησαν μουσείο με όλα τα ευρήματα.

http://odysseus.culture.gr/h/3/gh352.jsp?obj_id=19699

Μονή Αρχαγγέλου Μιχαήλ Πανορμίτη

https://digitallib.parliament.gr/display_doc.asp?item=43687&seg=

Ψηφιακή Βιβλιοθήκη της Βουλής των Ελλήνων

Ι.Μ Χατζηφώτη, Η ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΠΑΝΟΡΜΙΤΟΥ ΣΥΜΗΣ

Μ. ΣΚΕΥΟΦΥΛΑΚΟΣ, Ο ΠΑΝΟΡΜΙΤΗΣ ΚΑΙ Η ΠΕΡΙΩΝΥΜΗ ΜΟΝΗ ΤΟΥ

<https://imsymis.gr/index.php/el/ieres-mones/iera-moni-panormitou>

<https://www.monastiria.gr/monastery-of-archangel-michael-panormitis-symi-island/?lang=en>

<https://www.haniotika-neo.gr/200-chronia-chalides/>

<https://panormitisymis.gr/index.php/el/istoria/i-istoria-tis-ieras-monis>

<https://arxeion-politismou.gr/2020/08/ydras-paradoseis.html>

<https://www.saint.gr/37/hierarchesdetails.aspx>